

РЕЦЕНЗІЇ

Чернявський С. С.,

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
проректор Національної академії внутрішніх справ*

Удалова Л. Д.,

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
директор Інституту післядипломної освіти
Національної академії внутрішніх справ*

ГРУНТОВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ФУНКЦІЇ ОБВИНУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ¹

У межах функціональної характеристики українського кримінального провадження, яка має нормативний характер, адже у ч. 3 ст. 22 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) зазначено, що під час кримінального провадження функції державного обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той самий орган чи службову особу, детермінаційний характер у тріаді кримінальних процесуальних функцій має, безумовно, функція обвинувачення, яка є певним «поштовхом» у цілому руху кримінального провадження. Важливість цієї кримінальної процесуальної функції підкреслюється такими завданнями кримінального провадження, як захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини. Проблематика дослідження функ-

ції обвинувачення актуалізується через новелізацію чинного кримінального процесуального законодавства України, яке істотно по-іншому регламентує функцію обвинувачення порівняно із КПК 1960 р. щодо поняття та видів, суб'єктів, процедури реалізації обвинувачення у досудовому та судовому провадженні тощо.

Різні аспекти функції обвинувачення вже неодноразово досліджувалися після прийняття та набуття чинності КПК України 2012 р., результатом чого є ряд монографічних та дисертаційних праць, присвячених як у цілому, так і частково, цій проблематиці, зокрема, у частині європейських стандартів обвинувачення, окремих суб'єктів обвинувачення та їх повноважень, видів обвинувачення, порядку реалізації обвинувачення тощо. Проте, попри важливість таких досліджень, є необхідність у більш комплексних розробках проблематики функції обвинувачення, які б охоплювали усі аспекти цієї кримінально-процесуальної функції. Таким дослідженням є монографія В. О. Гринюка на тему: «Функція

¹ Гринюк В. О. Функція обвинувачення в кримінальному провадженні України: теорія і практика: монографія / В. О. Гринюк. – К.: Алерта, 2016. – 358 с.

обвинувачення в кримінальному провадженні України: теорія та практика», у якій автор розглянув поняття та зміст категорії «функція обвинувачення» у кримінальній процесуальній доктрині, суб'єктів обвинувачення, види обвинувачення, предмет та зміст обвинувачення, міжнародні стандарти реалізації функції обвинувачення; охарактеризував порядок формування обвинувачення на стадії досудового розслідування; дослідив порядок підтримання обвинувачення під час підготовчого провадження та судового розгляду, у тому числі у особливих порядках кримінального провадження.

Структурно монографія складається з передмови, чотирьох розділів, післямови. У Розділі 1 «Теоретико-правові засади функції обвинувачення в кримінальному процесі» автор, розглядаючи питання стану наукового дослідження функції обвинувачення в кримінальному провадженні, становлення та розвитку функції обвинувачення у вітчизняному кримінальному процесі, поняття та змісту функції обвинувачення, суб'єктів обвинувачення та видів реалізації ними функції обвинувачення, предмета та змісту обвинувачення, міжнародних стандартів реалізації функції обвинувачення в кримінальному провадженні, формулює визначення функції обвинувачення як кримінальної процесуальної діяльності уповноважених суб'єктів, зміст якої полягає в отриманні (формуванні, збиранні) сукупності доказів для повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення та складання процесуальних рішень, які містять твердження про вчинення особою кримінального правопорушення (кримінально караного діяння), а також у підтриманні обвинувачення під час судового розгляду та під час перевірки судових рішень у кримінальному провадженні (с. 91). Слід указати на вирішення автором питання щодо кримінальної процесуальної функції потерпілого, адже це питання є вельми дискусійним з урахуванням нормативно-правової регламентації статусу потерпілого

у кримінальному провадженні: у монографії зроблено висновок, що потерпілий, його представник та законний представник реалізують функцію обвинувачення у кримінальному провадженні у справах приватного обвинувачення, а у справах публічного обвинувачення – реалізують права, які містять елементи обвинувачення, як на стадії досудового розслідування, так і на судових стадіях (С. 129–130). Автор по-новому, на основі аналізу міжнародних документів, систематизує основні вимоги щодо реалізації функції обвинувачення (С. 150–151).

Розділ 2 «Етапи реалізації функції обвинувачення під час досудового розслідування» містить характеристику формування обвинувачення на стадії досудового розслідування у контексті умов та процесуального порядку повідомлення про підозру та обвинувального акту. Автором доведено, що функція обвинувачення на досудовому розслідуванні складається з двох частин. Перша частина – це неперсоніфіковане обвинувачення, спрямоване на пошук особи, яка вчинила злочин. А друга частина – це доведення вини особи, стосовно якої є докази її причетності до вчиненого злочину, тобто – обвинувачення конкретної особи (С. 192). При цьому, досліджуючи повідомлення про підозру, автор класифікує підстави повідомлення про підозру на дві групи: формальні та юридичні (С. 202).

У Розділі 3 «Реалізація функції обвинувачення під час судового провадження в першій інстанції та при перегляді судових рішень» ґрунтовно розглянуто підтримання обвинувачення під час підготовчого провадження та судового розгляду, у тому числі в суді присяжних, а також реалізацію функції обвинувачення в системі повноважень прокурора під час перегляду судових рішень. Автором слушно виділено особливості встановлення обґрунтованості обвинувачення у підготовчому провадженні: засноване на процесуальних рішеннях різного характеру мотивування; трансформаційний характер (підсумкове об-

винувачення, остаточне обвинувачення); нормативна обмеженість матеріалів для перевірки обґрунтованості обвинувачення; обмеженість пізнавальних можливостей суду, та зазначено на необхідність вирішення на нормативному рівні питання регламентації процесуальних засобів такої перевірки (С. 235).

Розділ 4 «Особливості реалізації функції обвинувачення в окремих порядках кримінального провадження» присвячено дослідженню реалізації обвинувачення в кримінальному провадженні на підставі угод, щодо окремої категорії осіб та здійснення спеціального досудового і судового провадження, а також у формі приватного обвинувачення. Відмічено, що обвинувачення, яке здійснюється у кримінальних провадженнях на підставі угод про визнання винуватості, є договірним (компромісним). Специфіка договірного (компромісного) обвинувачення проявляється в тому, що укладення угоди про визнання винуватості уточнює предмет судового розгляду (до нього додається низка обставин, про наявність яких прокурор повинен переконати суд); зміна обвинувачення під час судового розгляду неможлива; відмова прокурора від підтримання публічного обвинувачення неможлива (С. 305); виділено два етапи реалізації функції обвинувачення у кримінальному провадженні на підставі угод: підготовчий та остаточний (С. 306). Автором доведено, що натеper КПК України регламентував під назвою «приватне обвинувачення» фактично дві самостійні форми обвинувачення, які істотно між собою відрізняються. Перша з них, провадження за якою регламентовано Главою 36 КПК України, є нічим іншим, як приватно-публічним обвинуваченням, яке характеризується невдалим поєднанням приватних та публічних елементів. Друга з них, яка регламентується лише ст. 26, 340 КПК України, є такою, що має традиційні ознаки приватного обвинувачення, і лише ця форма може бути визнана приватною (С. 323–324). Автором виділено та охарактеризова-

но специфіку реалізації обвинувачення у спеціальному досудовому і судовому провадженнях (С. 329–345).

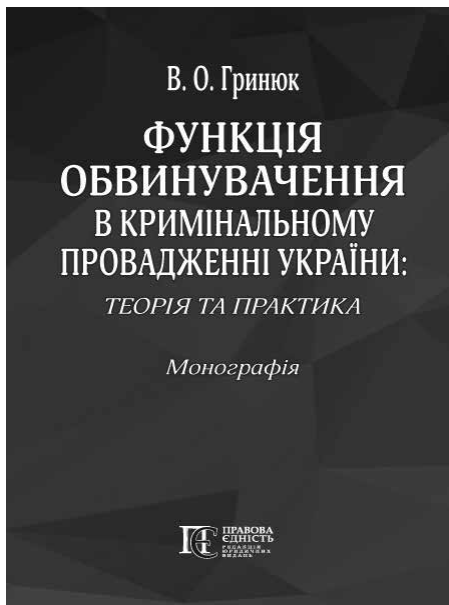
Підкреслюючи високий науковий рівень монографії, слід вказати на її теоретичну, методологічну та емпіричну базу, які у комплексі забезпечили послідовність дослідження та логічність й обґрунтованість висновків і пропозицій цього дослідження. Структура монографії є логічною та виваженою, розкриття питань є послідовним. Пропозиції змін та доповнень до чинного кримінального процесуального законодавства України обґрунтовані наявними проблемами нормативно-правової регламентації кримінальних процесуальних відносин та складнощами праявостосовчої практики.

Висока оцінка змісту монографії та обґрунтованості висновків та пропозицій не позбавляє можливості висловити деякі зауваження щодо її тексту. Зокрема, автором слушно звертається увага на обмеженість можливостей сторони захисту щодо збирання доказів у досудовому розслідуванні, із зазначенням, що «у випадку відсутності добровільності видачі речей і документів, сторона захисту має право звернутись до слідчого судді із клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів. У випадку відмови особи надати доступ до речі чи документа, який передбачений в ухвалі суду, сторона захисту може звернутись до слідчого судді з клопотанням на проведення обшуку з метою відшукування та вилучення зазначених речей і документів. У такому випадку слідчий суддя доручає забезпечення його проведення слідчому, прокурору або органу Національної поліції за місцем проведення цих дій. Така ускладнена процедура та значні часові рамки можуть призвести до втрати чи знищення таких доказів» (С. 212–213). Проте, зробивши такий, у цілому, обґрунтований, висновок, автору слід було б запропонувати шляхи удосконалення відповідної процедури для мінімізації часових витрат та ризиків втрати чи знищення доказів.

Крім того, є зауваження щодо назви та змісту підрозділу 1.4. монографії – «Суб'єкти обвинувачення та види реалізації ними функції обвинувачення». По-перше, суб'єкти та види характеризують зовсім різні аспекти функції обвинувачення, і тому їх слід розглядати у окремих підрозділах. По-друге, саме видам обвинувачення автором присвячено невелику, порівняно із суб'єктами, кількість обсягу монографії у цьому, хоча це питання є проблемним та дискусійним у контексті дії положень КПК України.

Ці зауваження ніяк не спростовують вищевикладений висновок про високий науковий рівень монографії, автор якої є В. О. Гринюк, який підготував фундаментальне наукове дослідження, що стало значним внеском в українську науку кримінального процесу. Сформульовані автором висновки та пропозиції мають не лише теоретичний, а й прикладний характер, і можуть бути враховані для вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування.

Пропонується монографія:

Гринюк В. О. Функція обвинувачення в кримінальному провадженні України: теорія і практика: монографія / В. О. Гринюк. – К.: Алерта, 2016. – 358 с.

У монографії на основі Кримінального процесуального кодексу України 2012 року, виходячи із змішаної форми кримінального провадження з урахуванням принципу змагальності сторін, розроблено нову авторську концепцію функції обвинувачення у кримінальному провадженні України. Досліджено поняття та зміст категорії «функція обвинувачення» у кримінальній процесуальній доктрині, суб'єкти обвинувачення та види реалізації ними функції обвинувачення, предмет та зміст обвинувачення. Розглянуто міжнародні стандарти реалізації функції обвинувачення. Охарактеризовано порядок формування обвинувачення на стадії досудового розслідування, повідомлення про підозру (первинне обвинувачення), обвинувальний акт (остаточне обвинувачення). Досліджено порядок підтримання публічного обвинувачення під час підготовчого провадження та судового розгляду, у тому числі у особливих порядках кримінального провадження. Надано пропозиції та рекомендації щодо розвитку та удосконалення нормативно-правової регламентації реалізації функції обвинувачення в кримінальному провадженні України.

Для наукових, науково-педагогічних працівників, докторантів, здобувачів вищої юридичної освіти, працівників судових та правоохоронних органів, адвокатів, а також усіх тих, хто цікавиться проблемами кримінального процесуального права.